

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ
ΩΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΗΣ

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΩΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΗΣ

ISBN: 978-960-08-0475-1

Πρώτη έκδοση: Ιούλιος 2009

Copyright © Αρετή Τούντα-Φεργάδη

Copyright © Εκδόσεις Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, έτος ιδρύσεως 1891
Κεντρική διάθεση: Σόλωνος 116, 106 81 Αθήνα
T: 210 3833434, F: 210 3832294
E: contact@isideris.gr, S: www.isideris.gr

Επιμέλεια κειμένου: Αλίκη Σαλίμπα
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση: Φωτεινή Σκουρή
Μακέτα εξωφύλλου: Φωτεινή Σκουρή

Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών χλωρίου και φιλικό προς το περιβάλλον.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής άδειας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Αρετή Τούντα-Φεργάδη

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ
ΩΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΩΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΗΣ*

Ο κόμης Ιωάννης Καποδίστριας συγκαταλέγεται, αδιαμφισβήτητα, στις πλέον εξέχουσες φυσιογνωμίες της ελληνικής πολιτικής και διπλωματικής ιστορίας¹. Γεννημένος

* Η μελέτη αυτή είναι καρπός διάλεξής μου, η οποία δόθηκε στη Σχολή Ευελπίδων, στις 23 Μαρτίου 2007, για τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου.

1. Πολλοί από τους υπηρετούντες την επιστήμη της Ιστορίας, Έλληνες και ξένοι, έχουν ασχοληθεί και εντρυφήσει στη ζωή και τη δράση του Καποδίστρια. Τα έργα τους είναι πολλά. Ενδεικτικά, για μια επιλεκτική βιβλιογραφική παρουσίαση σχετικά με τον Καποδίστρια, ως το 1966 βλ. Dontas D., «John Kapodistrias and the Greek Historians: A Selective Bibliographical Review», *Balkan Studies*, 7 (Thessaloniki, 1966), σελ. 412-414. Από το σύνολο των έργων, που έχουν δημοσιευτεί, αναφέρονται, κατά χρονολογία έκδοσης, τα εξής: Mendelssohn-Bartholdy K., *Gref Johann Kapodistrias* (Berlin, 1864). Ιδρωμένου Α., *Ι. Καποδίστριας Κυβερνήτης της Ελλάδος* (1900). Lascaris S., *Capodistrias avant la révolution grecque. Sa carrière politique jusqu' à 1822* (Lausanne, 1918). Θεοτόκης Σπ., *Αλληλογραφία Ι. Α. Καποδίστρια – Ι. Εϋνάρδου* (Αθήναι, 1929). Μαυράκης Ε., *Ο Καποδίστριας και η Εποχή του* (Αθήναι: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων. Βιβλιοπωλείον Ιωάννου Ν. Σιδέρη, 1927). Το μικρό αυτό τευχίδιο εκδόθηκε με την ευκαιρία συμπλήρωσης εκατό χρόνων από την εκλογή του Καποδίστρια ως Κυβερνήτη της Ελλάδας. Περιέχει κάποια αξιοπρόσεκτα στοιχεία για την ευρωπαϊκή πολιτική και τη διπλωματική δράση του Καποδίστρια. Λάσκαρις Μ., *Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια*. Μετάφραση του υπομνήματος του Ιωάννου Καποδίστρια προς τον τσάρο Νικόλαο, «Aperçu de ma carrière publique depuis 1798 jusqu' à 1822 (Genève, 1826) (Αθήναι, 1940)². Δεσποτόπουλος Α., *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας*

στην Κέρκυρα, στις 10 Φεβρουαρίου 1776, από γονείς που ανήκαν στην τάξη των ευγενών του νησιού², ο ίδιος ένωσε, στην πορεία της ζωής του, βαθιά δημοκράτης. Γεγονός, που το απέδειξε με τις ενέργειές του, στη διάρκεια του πολυτάραχου βίου του πάμπολλες φορές.

και η απελευθέρωση της Ελλάδος (Αθήναι, 1954). Πρωτοψάλτης Εμμ., «Υπομνήματα συναφή Ιγνατίου Ουγγροβλαχίας και Ιω. Καποδίστρια περί της τύχης της Ελλάδος (1821)», στο Περιοδικό *Αθηνά*, τ. Ξ' (1956), σελ. 145-182. Δεσποτόπουλος Α., *Η Ελλάς επί Καποδίστρια* (Αθήναι, 1957). Λουκάτος Σ., *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία* (Αθήναι, 1959). Ενεπεκίδης Π., *Ρήγας-Υψηλάντης-Καποδίστριας* (Αθήναι, 1965). Kennedy-Grimsted P., *The Foreign Ministers of Alexander I* (Berkley and Los Angeles, 1969). Fleming D., *John Capodistrias and the Conference of London, 1828-1831*, (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1970). Ενεπεκίδης Π., *Ιωάννης Καποδίστριας. 176 ανέκδοτα γράμματα προς τον πατέρα του, 1809-1820* (Αθήναι, 1972). Πρωτοψάλτης Εμμ., «Νέα ιστορικά στοιχεία περί Ιωάννου Καποδίστρια εκ των Ρωσικών Αρχείων», στο *Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών*, τ. ΚΔ' (1973-1974). Woodhouse C., *Capodistria, The Founder of Greek Independence* (London, 1973). Πετρίδης Π., *Η Διπλωματική Δράσις του Ιωάννου Καποδίστρια υπέρ των Ελλήνων, 1814-1831* (Θεσσαλονίκη, 1974). Loukatos S., «Jean Kapodistrias et la Macédoine», *Balkan Studies*, 16' (Thessaloniki, 1975), pp. 70-102. Δαφνής Κ., (επιμ.), *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, Τ. Α' (Κέρκυρα, 1976). Δαφνής Γρ., *Ιωάννης Α. Καποδίστριας. Η γένεση του Ελληνικού Κράτους* (Αθήνα, 1976). Πρωτοψάλτης Εμμ., *Ιωάννης Καποδίστριας* (Αθήναι: Εκδ. Εταιρείας Φύλων του Λαού, 1977). Πετρίδης Π., *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια* (Αθήνα: Εκδ. Αφών Τολίδη, 1988). Λούκος Χ., *Η Αντιπολίτευση κατά του κυβερνήτη Καποδίστρια, 1828-1831* (Αθήνα: Θεμέλιο, 1988). Koukku E., *Ioannis Kapodistrias. The First Inspirer of a United Europe* (London, 1993), της ίδιας, *John Kapodistrias. A Greek Europhile Diplomat* (Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας, 1994), της ίδιας, [Κούκου Ε], *Ιωάννης Καποδίστριας - Ρωζάνδρα Στούρτζα. Μια ανεκπλήρωτη Αγάπη*. Ιστορική Βιογραφία (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1997). Diamantis, A.-Tsiamis, C., *John Capodistrias (1776-1831): The Eminent Politician-Doctor and First Governor of Greece* (2006). Τα περισσότερα από τα συγκεκριμένα έργα δεν επαναλαμβάνονται στη Γενική Βιβλιογραφία.

2. Πρωτοψάλτης Εμμ., *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος*, τεύχος Β', Παραδόσεις (Αθήνα, 1970), σελ. 64-65.

Τον Μάιο του 1795, ο Καποδίστριας εγγράφηκε στο Πανεπιστήμιο της Πάντοβας, της Ιταλίας, όπου σε διάστημα δύο χρόνων κατόρθωσε να περατώσει τις σπουδές του, όχι μόνο στην ιατρική αλλά και στη φιλοσοφία και τη νομική. Σπουδές πολύμορφες, που προίκισαν τον χαρισματικό νέο με γνώση, η οποία θα του φανεί πολύτιμη στην πλούσια καριέρα του. Επέστρεψε στην πατρίδα του, αποφασισμένος ν' αφιερώσει τον εαυτό του και την επιστήμη του στην ανακούφιση του ανθρώπινου πόνου»³. Η εξέλιξη, όμως, της ιστορικής πορείας της Ευρώπης, αλλά και της ιδιαίτερης πατρίδας του, και ολόκληρου του ελλαδικού χώρου που στέναζε υπό τον ζυγό των Οθωμανών, τον έταξαν σε άλλους σκοπούς, εξίσου ιδανικούς και ανθρώπινους.

Η Επτάνησος, στην οποία ανήκε και η Κέρκυρα, αποτελούσε, επί αιώνες, τμήμα της Βενετικής Πολιτείας⁴. Από τον Οκτώβριο, όμως, του 1797, οπότε στις 17 του μηνός υπογράφεται από τη Γαλλία και την Ενετική Δημοκρατία η Συνθήκη του Κάμπο Φόρμιο, γνώρισε τον Γάλλο κατακτητή επί είκοσι μήνες. Είναι η εποχή, κατά την οποία ο Ναπολέων Βοναπάρτης, όντας, από το 1795, απόλυτος κύριος της Επανάστασης που έχει ξεσπάσει στη Γαλλία από το 1789, έχει αντιληφθεί τη γεωστρατηγική σπουδαιότητα των νησιών του Ιονίου πε-

3. Κούκου Ε., *Ιωάννης Καποδίστριας - Ρωζάνδρα Στούρτζα*, ό.π., σελ. 32-52, 46 για το παράθεμα.

4. Η κατάκτηση της Επτανήσου από τους Βενετούς ολοκληρώθηκε το 1500, μετά από, περιορισμένης διάρκειας, τουρκική κατοχή. Η δε ονομασία «Ιονιοί Νήσοι» προέρχεται από τον όρο «Ιονικά Νήσοι», που φαίνεται να απαντάται, για πρώτη φορά, στην προκήρυξη του Θεόδωρου Ουτσακόφ, ναυάρχου της Ρωσίας, το 1799. Ζακυθινός Δ., «Αι ιστορικοί τύχει της Επτανήσου και η διαμόρφωσις του Επτανησιακού Πολιτισμού», στο *Πρακτικά Τρίτου Πανιωνίου Συνεδρίου*, 23-29 Σεπτεμβρίου 1965, Τ. Β', (Αθήνα, 1969), σελ. 355-380, στις σελ. 359, 361.

λάγους και τον ρόλο που ενδέχεται να διαδραματίσουν στην υλοποίηση των σχεδιασμών του, των σχετικών με την Ανατολή και τη Βαλκανική χερσόνησο. Γι' αυτό και αποφασίζει να εκδιώξει τους Βενετούς από τα Επτάνησα⁵.

Στο πλαίσιο αυτής της μαξιμαλιστικής πολιτικής του Γάλλου στρατηλάτη εντάσσεται και η εκστρατεία του εναντίον της Αιγύπτου, ενέργεια η οποία πλήττει τα τουρκικά συμφέροντα. Για την αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου, η Τουρκία στρέφεται προς τη Ρωσία αποβλέποντας στη βοήθειά της για την εκδίωξη των Γάλλων από τη Μεσόγειο. Η ρωσο-τουρκική προσέγγιση εκφράζεται με την υπογραφή Συνθήκης Συμμαχίας τον Ιούλιο του 1798 (η επίσημη Συνθήκη Συμμαχίας συνομολογήθηκε στις 3 Ιανουαρίου 1799) και βάσει αυτής νομιμοποιείται στην ουσία η είσοδος του ρωσικού στόλου του Εύξεινου Πόντου στον Βόσπορο. Τα ρωσικά πλοία μαζί με τα τουρκικά διέρχονται από τα Δαρδανέλια, πλέουν στο Αιγαίο, φθάνουν στη Μεσόγειο και κατευθύνονται προς τις γαλλικές κτήσεις του Ιονίου⁶. Οι σύμμαχοι εκδιώκουν, όχι δίχως δυσκολίες, του Γάλλους από την Επτάνησο. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα της συνθηκολόγησης μεταξύ Ρωσίας-Τουρκίας

5. Μοσχονάς Ν., «Τα Ιόνια Νησιά κατά την περίοδο 1797-1821», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ', (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1975), σελ. 382-402. Για την όλη ιστορική πορεία της Επτανήσου, από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, τους διπλωματικούς χειρισμούς του Καποδίστρια στη Βιέννη, τις μετέπειτα εξελίξεις και ως την ενσωμάτωσή τους στον κορμό του ελληνικού κράτους, το 1864, βλ. Λάσκαρις Μ., *Το Ανατολικόν Ζήτημα, 1800-1923*, Τ. Α' (Θεσσαλονίκη, 1948), σελ. 63-73. Διβάνη Λ., *Η Εδαφική Ολοκλήρωση της Ελλάδας (1830-1947)*. (Απόπειρα Πατριδογνωσίας) (Αθήνα: Εκδ. Καστανιώτη, 2001)², σελ. 143-186. Στο Κούκου Ε., *Ιστορία των Επτανήσων από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία* (Αθήνα: Εκδ. Παπαδήμα, 1983), η αναλυτική εξιστόρηση φθάνει, κυρίως, ως το Συνέδριο της Βιέννης.
6. Ο ρωσικός στόλος εξερχόταν για πρώτη φορά στην ιστορία από τα Στενά. Λάσκαρις Μ., ό.π., σελ. 25-26, και υποσ. 1. Μοσχονάς Ν., ό.π., σελ. 389. Macfie A.I., *The Straits Question 1908-36*, 236 (Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1993), pp. 20-22.

και Γαλλίας, της 4^{ης} Μαρτίου 1799. Η ρωσο-τουρκική κατοχή της Επτανήσου σηματοδοτεί και την πολιτική ανεξαρτησία αυτού του περιορισμένου τμήματος του Ελληνισμού, διότι ο ανταγωνισμός των συμμάχων δυνάμεων οδηγεί στην ίδρυση του πρώτου, μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Έτσι, στις 21 Μαρτίου 1800, Ρωσία και Τουρκία υπογράφουν τη Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης, την οποία αποδέχεται και η Μεγάλη Βρετανία. Η γεωστρατηγική θέση των νησιών ήταν, σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης, μια από τις αιτίες για την οποία θα αποτελούσαν ενιαίο κράτος. Ως πρότυπο για το νέο κράτος εκλαμβάνόταν η Πολιτεία της Ραγούζας, θα τελούσε υπό την επικυριαρχία και την προστασία της Πύλης και την εγγύηση της Ρωσίας, η δε ονομασία του θα ήταν «Πολιτεία των Επτά Ενωμένων Νήσων». Οι απέναντι των νησιών ηπειρωτικές περιοχές, που ήταν εξαρτήματα των νησιών, θα ενσωματώνονταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία⁷.

Εκπρόσωποι της Ιονίου Γερουσίας στην Κωνσταντινούπολη, μεταξύ αυτών και ο κόμης Αντώνιος Καποδίστριας, συντάσσουν ένα σχέδιο Συντάγματος για την Επτάνησο Πολιτεία,

7. Για τη συμμαχία Ρωσίας-Τουρκίας βλ. Mouravieff, *L' alliance russo-turque au milieu des Guerres Napoléoniennes* (Bruxelles, 1954). Σφέτας Σ. «Η παρουσία των Ρώσων στα Επτάνησα (1779-1807): Όψεις της Βαλκανικής Πολιτικής της Ρωσίας από την άφιξη του Ušakov στα Επτάνησα μέχρι τη Συνθήκη του Tilsit (1807)», στο *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, τεύχος 11 (Θεσσαλονίκη: ΙΜΧΑ, 1999-2000), σελ. 103-130, κυρίως 107-108. Μοσχονάς Ν., ό.π., κυρίως σελ. 385-397. Πρωτοψάλτης Εμμ., «Πολιτικά Διαπραγματεύσεις και Συνθήκαι μεταξύ Επτανήσου Πολιτείας και Αλή Πασά (1800-1807)», στο *Πρακτικά Τρίτου Πανιωνίου Συνεδρίου*, 23-29 Σεπτεμβρίου 1965, Τ.Α' (Αθήναι, 1967), σελ. 329-352. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως ο Καποδίστριας, ως Γραμματέας της Επικρατείας επί των Εξωτερικών Υποθέσεων της Επτανήσου Πολιτείας, έλαβε μέτρα για να αποφύγει σύγκρουση με τον Αλή Πασά, ο οποίος την επιδίωκε. Το σχετικό έγγραφο του, με ημερομηνία 29 Ιανουαρίου 1806, δημοσιεύεται στην προαναφερόμενη μελέτη.

το οποίο υποβάλλεται στην Πύλη και επικυρώνεται. Αξίζει να αναφερθεί, ότι ο βασιλιάς της Βρετανίας αναγνώρισε την Επτάνησο Πολιτεία. Το Σύνταγμα ονομάζεται «Βυζαντινό» και καθιερώνει το ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης⁸.

Οι αρμόδιοι της Ιονίου Γερουσίας επιστρέφουν από την Κωνσταντινούπολη στην Κέρκυρα, με την ιδιότητα του «Αυτοκρατορικού Επιτρόπου» και επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του Συντάγματος. Η εφαρμογή του, όμως, όξυνε τις κοινωνικές αντιθέσεις, επειδή πριμοδοτούσε την κοινωνική ανισότητα, μια και επανέφερε στους Επτανήσιους τις ταξικές διαφορές, οι οποίες είχαν καταργηθεί την περίοδο της γαλλικής κατοχής. Οι ιθύνοντες έπρεπε να επισκεφθούν τα νησιά, ώστε να αμβλυνθούν οι εντάσεις. Ο Αντώνιος Καποδίστριας παραχώρησε τη θέση του στον γιο του, πιστεύοντας πως η μεγάλη αγάπη, που έτρεφε ο λαός στο πρόσωπο του νεαρού γιατρού, θα βοηθούσε στην εξομάλυνση των κοινωνικών αντιπαραθέσεων⁹.

Έτσι, ο Ιωάννης Καποδίστριας ξεκίνησε την πολιτική του σταδιοδρομία στα περιορισμένα όρια της Επτανήσου. Ας σημειωθεί, ότι οι Τούρκοι κατέλαβαν τα Επτάνησα για μικρό χρονικό διάστημα, πριν από το 1500, και κατά την περίοδο της ρωσο-τουρκικής συγκυριαρχίας. Ίσως, σ' αυτό το γεγονός να οφείλεται και η πρώιμη ανεξαρτησία των νησιών, έστω και περιορισμένη.

Την 1^η Απριλίου 1803, η Γερουσία εξέλεγε, ομοφώνως, τον Ιωάννη Καποδίστρια, Γενικό Γραμματέα της Επτανήσου Πολιτείας. Στα νέα του καθήκοντα περιλαμβάνονταν και η διεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής του νέου κρατιδίου. Μετά την ανάληψη των καθηκόντων του προχώρησε στη σύνταξη

8. Μοσχονάς Ν., ό.π., σελ. 385-397. Κούκου Ε., *Ιωάννης Καποδίστριας-Ρωζάνδρα Στούρτζα...* ό.π., σελ. 46-49.

9. Στο ίδιο.

του νέου Συντάγματος, το οποίο ψηφίστηκε στις 5 Δεκεμβρίου από τη Συντακτική Συνέλευση. Ένα Σύνταγμα φιλελεύθερο, προοδευτικό, σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής εκείνης, το οποίο κατοχύρωνε τα ατομικά δικαιώματα και προέβλεπε τη διάκριση των εξουσιών. Ήταν το πρώτο Σύνταγμα, μετά την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, που ψηφίστηκε με την ελεύθερη βούληση των Ελλήνων της Επτανήσου. Ωστόσο, η Επτάνησος Πολιτεία δεν έπαυε να ελέγχεται από τη Ρωσία. Το Σύνταγμα αντικαθίσταται, το 1806, από ένα άλλο, λιγότερο φιλελεύθερο, και συμβάλλει στην απώλεια της αυτονομίας του κρατιδίου, εφόσον αναγνώριζε στη Ρωσία το δικαίωμα να επεμβαίνει στην εσωτερική και εξωτερική του πολιτική¹⁰.

Η Επτάνησος Πολιτεία είχε βραχεία διάρκεια ζωής. Ο Ναπολέων είχε φτάσει στο απόγειο της δόξας του και των κατακτήσεών του, στον ευρωπαϊκό, κυρίως, χώρο. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η επιβολή στους Ρώσους της Συνθήκης του Τιλσίτ, της 8^{ης} Ιουλίου 1807, με την οποία η Γαλλία έπαιρνε πίσω τα Ιόνια νησιά¹¹. Ας σημειωθεί πως η δεύτερη αυτή γαλλική κα-

10. Στο ίδιο.

11. Μοσχονάς Ν., ό.π., σελ. 399-401. Σφέτας Σ., ό.π., κυρίως σελ. 111-112, 128. Η παραχώρηση της προστασίας της Επτανήσου Πολιτείας στον Γάλλο στρατηλάτη έγινε με μυστικό άρθρο της Συνθήκης του Τιλσίτ. Αξίζει να αναφερθεί, ότι οι δύο μονάρχες, ο Αλέξανδρος ο Α΄ και ο Ναπολέων, σχεδίαζαν να προβούν στη διάλυση της Τουρκίας. Η Ρωσία θα προσαρτούσε τη Μολδοβλαχία, τη Βεσσαραβία καθώς και τη Βουλγαρία έως τον Αίμο, η Γαλλία τη Θεσσαλία, την Πελοπόννησο, την Κρήτη, αλλά και την Αλβανία. Τα σχέδιά τους και τα όνειρά τους, βεβαίως, παρέμειναν ανεκπλήρωτα διότι, όπως εξιστορούσε, αργότερα, ο Ναπολέων όταν βρισκόταν στην Αγία Ελένη, ο διαμελισμός του τουρκικού κράτους απεφύχθη λόγω της Κωνσταντινούπολης, η οποία «πάντοτε διέσωσεν αυτό». «Η πρωτεύουσα αυτή ήτο το μεγαλύτερον εμπόδιον, αληθής πέτρα σκανδάλου. Η μεν Ρωσία ήθελεν αυτήν, εγώ δε δεν ηδυνάμην να την παραχωρήσω. Είμαι κλεις πολυτιμοτάτη, και αυτή μόνη αξίζει μίαν αυτοκρατορίαν. Ο κατέχων την Κωνσταντινούπολιν δύναται να κυβερνήση τον κόσμον». Η μαρτυρία αυτή προέρχεται από το κλασικό έργο του Κ. Ν. Σάθα, *Τουρκοκρατούμενη*

τοχή των Επτανήσων διήρκεσε απρόσκοπτα δύο χρόνια, διότι από το 1809 οι Βρετανοί άρχισαν να τα διεκδικούν, αφού τα κατέλαβαν σταδιακά, οπότε το 1814 κυρίευσαν την Κέρκυρα. Έτσι, η αναβίωση της Επτανησιακής Δημοκρατίας κατέστη, πολιτικώς, μια ουτοπία.

Ωστόσο, οι Γάλλοι, όταν το 1807 έγιναν κύριοι των Ιόνιων νησιών, πρότειναν συνεργασία στον Καποδίστρια. Εκείνος όμως αρνήθηκε. Ίσως η πολιτική του κρίση να τον προειδοποιούσε πως το άστρο του Γάλλου Αυτοκράτορα θα έδυε νωρίς. Και δεν έπεσε έξω στις εκτιμήσεις του. Αντιθέτως, έχοντας γνωρίσει από κοντά τους Ρώσους και έχοντας διακριβώσει τις προθέσεις τους και τα σχέδιά τους, πίστευε στη βαλκανική πολιτική της χώρας τους και στον μελλοντικό απελευθερωτικό της ρόλο σε σχέση μ' αυτή τη γεωγραφική περιοχή.

Είναι αλήθεια πως η φήμη του Καποδίστρια είχε ξεπεράσει τα σύνορα της πατρίδας του και ο ίδιος, θέλοντας να βοηθήσει, όχι μόνο την Επτάνησο αλλά και ολόκληρη την υπόδουλη Ελλάδα, ανέμενε επίσημη πρόσκληση, από τον Τσάρο Αλέξανδρο τον Α΄, η οποία ήρθε στα τέλη Μαΐου 1808. Ο Αλέξανδρος τιμούσε τον κόμη Καποδίστρια για τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει στα Επτάνησα, με παράσημο, ονομάζοντας αυτόν Ιππότη του Τάγματος της Αγίας Άννης Β΄ Τάξεως¹². Η αποδοχή, εκ μέρους του Καποδίστρια, της πρόσκλησης του Τσάρου, του άνοιξε καινούριους ορίζοντες, χαράσσοντας και σφραγίζοντας ταυτοχρόνως την πορεία της διπλωματικής του σταδιοδρομίας και, μαζί μ' αυτή, και της

Ελλάς, 1453-1821, το οποίο δημοσιεύτηκε περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αλλά το 1962 επανακυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Κ. Καμαρινόπουλος και Θ. Γυφτάκης, με προλογικό σημείωμα του Κωνσταντίνου Τσάτσου. Για την αναφορά στα παραθέματα βλ. τις σελ. 604-605.

12. Κούκου Ε., *Ιωάννης Καποδίστριας-Ρωζάνδρα Στούριτζα...*, ό.π., σελ. 51-53. Για την όλη πορεία του Καποδίστρια βλ. και Πρωτοψάλτης Εμμ., *Ιωάννης Καποδίστριας*, ό.π. Λουκάτος Σ., *Ο Ιωάννης Καποδίστριας...*, ό.π.

διπλωματικής ιστορίας της Ευρώπης, των ΗΠΑ, αλλά και της Ελλάδας.

Στα επόμενα χρόνια, μεγάλο σχολείο για τον Καποδίστρια θ' αποδειχτεί η θητεία του στη Ρωσική Πρεσβεία της Βιέννης, όπου τοποθετείται από τον Τσάρο ως υπεράριθμος υπάλληλος¹³. Εκεί, εκπόνησε υιομνήματα σχετικά με το Ανατολικό Ζήτημα, που εκείνη την περίοδο γνώριζε ιδιαίτερη έξαρση, λόγω του διεξαγόμενου ρωσο-τουρκικού πολέμου. Το υπόμνημά του για τη γενικότερη κατάσταση των Ελλήνων προκάλεσε επαινετικά σχόλια και άριστες εντυπώσεις. Η αναγνώριση αυτή επέδρασε στον διορισμό του, τον Μάιο 1812, στη θέση του διευθυντή του διπλωματικού γραφείου του Γενικού Διοικητή της Στρατιάς του Δούναβη, ναυάρχου Τσιτσαγκόφ. Η συμμετοχή του στις διαπραγματεύσεις, που προηγήθηκαν της Ρωσο-τουρκικής Συνθήκης του Βουκουρεστίου, του 1812, τον είχαν βοηθήσει να γνωρίσει εκ του σύνεγγυς τις μεθόδους της τουρκικής διπλωματίας, γνώση που αργότερα θα του φανεί πολύτιμη. Η δε διπλωματική του δεξιότητα στα θέματα της Βαλκανικής εξέπληξε την τσαρική αυλή¹⁴.

Επηρέασε, όπως ήταν επόμενο, θετικά και τον Τσάρο, ο οποίος του ανέθεσε ειδική αποστολή στην Ελβετία, όπου επιδιωκόταν η προσέλκυση των επαρχιών, που τελούσαν υπό γαλλική κατοχή, στον Συνασπισμό των Δυνάμεων εναντίον του Ναπολέοντα. Τούτο θα επιτυγχανόταν αν οι Ελβετοί ιθύνοντες ζητούσαν ουδετερότητα στον πόλεμο που διεξαγόταν. Στην Ελβετία, ο Καποδίστριας εργάστηκε άοκνος για τη διεύθυνση των περίπλοκων ζητημάτων της, τα οποία απειλούσαν να την οδηγήσουν στον εμφύλιο σπαραγμό.

13. Ενεπεκίδης Π., *Ρήγας-Υψηλάντης-Καποδίστριας*, ό.π., σελ.177-181.

14. Κούκου Ε., *Ιωάννης Καποδίστριας-Ρωζάνδρα Στούρτζα...*, ό.π., σελ. 95-112. Πετρίδης Π., *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική...*, ό.π., σελ. 50.

Η δραστηριότητά του στην Ελβετία και οι ιδιαίτερες ικανότητές του, που αναδείχθηκαν, δεν ήταν δυνατό να μην αναγνωρισθούν από τον Ρώσο μονάρχη. Γι' αυτό και τον συμπεριέλαβε στα μέλη της διπλωματικής αποστολής, που θα αντιπροσώπευαν τη χώρα του στο Συνέδριο της Βιέννης, η σύγκληση του οποίου είχε προβλεφθεί από το άρθρο 32 της πρώτης Συνθήκης των Παρισίων, της 30^{ης} Μαρτίου 1814. Σκοπός του Συνεδρίου, οι εργασίες του οποίου ξεκίνησαν τον Σεπτέμβριο του 1814, ήταν η αποκατάσταση του status quo ante bellum¹⁵, το οποίο είχε ανατραπεί από τη ναπολεόντεια λαίλαπα.

Ο Καποδίστριας έφτασε στη Βιέννη τον Οκτώβριο του 1814 και συμμετείχε στην Επιτροπή, η οποία εξουσιοδοτήθηκε να συζητήσει και να ρυθμίσει τα ομοσπονδιακά ζητήματα. Ωστόσο, η αποστολή του στην Ελβετία δεν είχε ολοκληρωθεί. Στις αρμοδιότητές του περιλαμβανόταν και η ανάμιξη του στη σύνταξη του σχεδίου του νέου Συντάγματος, το οποίο ψηφίστηκε από τη Δίαιτα της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης. Στις 20 Μαρτίου 1815, μετά από επίπονες συζητήσεις, όσοι συμμετείχαν στο Συνέδριο της Βιέννης υπέγραψαν μια διακήρυξη, η οποία αφορούσε στη ρύθμιση των ελβετικών πραγμάτων. Έτσι, διευθετείτο η διηνεκής ουδετερότητα και η ανεξαρτησία της Ελβετίας, θεμελιωμένη στα δέκα εννέα καντόνια, τα οποία αποτελούσαν τον ακρογωνιαίο λίθο του ελβετικού, ομοσπονδιακού Συντάγματος. Το έργο που επιτέλεσε ο Καποδίστριας στην Ελβετία θεωρείται ως «ο πρώτος ευρωπαϊκός θρίαμβός» του¹⁶.

15. Για τη διπλωματική δραστηριότητα του Καποδίστρια στο Συνέδριο της Βιέννης, Πετρίδης Π., *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική...*, ό.π., γενικά. Κούκου Ε., *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Ενωμένη Ευρώπη* (Αθήνα: 1991). Για το Συνέδριο της Βιέννης γενικότερα βλ. Nicolson H., *The Congress of Vienna* (London, 1947). Kissinger H., *A World Restored. Castlereagh, Metternich and the Restoration of Peace* (Boston, 1957). Carrié R.A., *A Diplomatic History of Europe Since the Congress of Vienna* (London, 1961), pp. 9-16.

16. Για τις ενέργειες του Καποδίστρια τις σχετικές με την Ελβετική Ουδετερό-

Η ως άνω διακήρυξη υιοθετήθηκε από την ελβετική Δίαιτα, στις 27 Μαΐου, και πριν κλείσουν είκοσι μέρες από την Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης, η οποία υπεγράφη στις 9 Ιουνίου 1815. Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίστηκε η ουδετερότητα και η ανεξαρτησία της Ελβετίας, γεγονός το οποίο συνέβαλε στη ρύθμιση των γενικότερων ευρωπαϊκών συμφερόντων.

Ο Καποδίστριας αναμίχθηκε και στις συζητήσεις, τις σχετικές με τη Γερμανική Αυτοκρατορία. Στη διάρκεια των πρώτων συνεδριάσεων ήρθε σε ρήξη με τον Μέττερνιχ, ο οποίος ευελπιστούσε πως η Αυστρία θα είχε την πρωτοκαθεδρία στη Γερμανία, ώστε να μπορέσει ν' αποτρέψει τις φιλελεύθερες κινήσεις. Στα τέλη Ιανουαρίου 1815, ο Κερκυραίος άνδρας, ο οποίος είχε εργασθεί και για τα πολωνο-σαξονικά προβλήματα, η επίλυση των οποίων συνάντησε τις μεγαλύτερες δυσκολίες, υπέβαλε στους Συνέδρους, μετά από εξουσιοδότηση του Αλέξανδρου, υπόμνημα, που έφερε τον τίτλο «Πολιτικές εκτιμήσεις για το μέλλον της Γερμανικής Αυτοκρατορίας». Υποστήριζε ευνοϊκή λύση για την Αυστρία. Η πρότασή του αυτή ήταν προϊόν απώτερων σκέψεών του: η παγίωση της

τητα βλ. Πετρίδης Π., *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική*, ό.π., σελ. 74-88. και Πρωτοψάλτης Εμμ., *Πολιτική Ιστορία*, τ. Β', ό.π., σελ. 69 για το παράθεμα. Το έργο του στην Ελβετία αναγνωρίστηκε από τους ίδιους τους Ελβετούς. Μάλιστα, όπως ο ίδιος σημειώνει σε επιστολή του προς τον πατέρα του, στις 13 Ιουνίου 1814, «η Ελβετική Συνέλευση έστειλε στον αυτοκράτορα Αλέξανδρο επιστολή, με ειδική αντιπροσωπεία, στην οποία του εξέφραζε την ικανοποίηση και την ευγνωμοσύνη όλου του ελβετικού λαού για το έργο που είχε επιτελέσει» ο απεσταλμένος του. Ο ίδιος, δε, ο Αλέξανδρος, μιλώντας για τον Καποδίστρια και το έργο του στην Ελβετία, έλεγε στη Ρωζάνδρα Στούρτζα: «Είχα ανάγκη να στείλω στην Ελβετία έναν ικανό διπλωμάτη, με ορθές και αγνές προθέσεις και ευρείες αντιλήψεις. Ο Καποδίστριας υπερέβη όλες τις προσδοκίες μου και είμαι αποφασισμένος να αξιοποιήσω τις τόσες ικανότητές του προς όφελος των μελλοντικών αναγκών της χώρας μου». Κούκου Ε., *Ιωάννης Καποδίστριας- Ρωζάνδρα Στούρτζα...*, ό.π., σελ. 153, για το πρώτο παράθεμα και σελ. 167, για το δεύτερο.

αυστριακής πρωτοκαθεδρίας στη Γερμανία θα απέτρεπε τον Μέττερνιχ από την προσπάθεια να αναγνωρισθεί η χώρα του ως προστάτιδα των Ιόνιων Νησιών. Στην τελική Πράξη της Βιέννης περιελήφθη διάταξη σύμφωνα με την οποία τα γερμανικά κρατίδια ενώνονταν, υπό την επωνυμία «Γερμανική Ομοσπονδία». Στην Αυστρία αναγνωριζόταν η πρωτοκαθεδρία στη γερμανική εθνοσυνέλευση¹⁷.

Στη Βιέννη, ο Καποδίστριας εργάστηκε με ιδιαίτερο ζήλο για την υπόθεση των Ιόνιων νησιών¹⁸. Οι πρώτες συζητήσεις θα διεξαχθούν πριν από την υπογραφή της πρώτης Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων και θα αναγνωρισθεί το προβάδισμα της Βρετανίας στο Επτανησιακό, η επίλυση του οποίου θα μετατεθεί στο Συνέδριο της Βιέννης. Η Ρωσία τηρούσε αποστάσεις ως προς το συγκεκριμένο θέμα, επιφυλάσσοντας εις εαυτήν το δικαίωμα να επέμβει, ως «σωτήρια» Δύναμη, αν το επέβαλλαν οι περιστάσεις. Η Βρετανία απαιτούσε, κυρίως μετά τη μάχη του Βατερλό, η οποία διεξήχθη στις 18 Ιουνίου 1815, να της αναγνωριστεί πλήρης κυριαρχία στα Επτάνησα, τα οποία είχε καταλάβει, σταδιακά, από το 1809. Η Αυστρία

17. Για το σαξο-πολωνικό ζήτημα βλ. Cairé R.A., ό.π., p. 13. Για τα της Γερμανίας πράγματα βλ. Πετρίδης Π., «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Γερμανική Ομοσπονδία», *Δελτίον Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας*, 11 (1974).

18. Στις προσπάθειες του Καποδίστρια, τις σχετικές με την Επτάνησο, εντάσσεται και η Εισήγηση, την οποία απήθυνε προς τον Αλέξανδρο, με ημερομηνία 23 Σεπτεμβρίου/5 Οκτωβρίου 1814, προτείνοντάς του να μην υιοθετήση την ιδέα, που συζητείτο τότε, για εγκατάσταση, στην Επτάνησο, του Τάγματος των Ιπποτών της Μάλτας και να επαναφέρει σε ισχύ το Σύνταγμα της Ιόνιας Πολιτείας, του 1803, στη σύνταξη του οποίου είχε, όπως προαναφέρθηκε, συμμετάσχει ο ίδιος, σχεδόν αμέσως μετά την εκλογή του ως Γενικός Γραμματέας της Επτανήσου Πολιτείας και είχε φροντίσει για την ψήφισή του από τη Συντακτική Συνέλευση. Γι' αυτή του τη δράση βλ. Πρωτοψάλτης Εμμ., «Η προσπάθεια του Τάγματος της Μάλτας προς εγκατάστασιν εν Επτανήσω και η αντίδρασις του Καποδοστρίου εν τω Συνεδρίω της Βιέννης», στο Γέρας Αντωνίου Κεραμοπούλου (Αθήναι, 1953), σελ. 283-293.